

แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี

Guidelines for organizing activities to develop knowledge and life skills according to the
Sufficiency Economy Philosophy of Farmers in Don Rak Subdistrict

Nong Chik District Pattani Province.

Received: 28 September 2021

Revised: 15 November 2021

Accepted: 21 November 2021

สมฤดี สงวนแก้ว¹, จิรัชยา เจียวก² และสวัสดิ์ ไหลภามณ์³

Somrudee Sanguankaew¹, Jirachaya Jeawkok² and Sawat Laipaporn³

¹อาจารย์ ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

^{2,3}อาจารย์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

¹Lecturer from the Bachelor of Art Department (Humanities and Anthropology) Faculty of Humanities and Society Sciences,

Prince of Songkla University Pattani Campus

^{2,3}Lecturer from the Bachelor of Arts Program (Social Development), Faculty of Humanities and Social Sciences,

Prince of Songkla University Pattani Campus

Corresponding Author Email: jirachaya.j@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี และ 2. เพื่อค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี เป็นการศึกษาแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรในตำบลดอนรัก จำนวน 14 ราย แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการดำเนินชีวิต มี 2 ประการ (1) ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ จึงต้องการความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง (2) มีต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตต่ำ ไม่สามารถที่จะควบคุมค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนได้ จึงต้องการพัฒนาทักษะการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนทางเกษตร รวมถึงลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ และ 2) แนวทางการกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกร ประกอบด้วย (1) การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำการเกษตรแบบผสมผสาน และ (2) การอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนสำหรับการใช้ในการเกษตร

คำสำคัญ: แนวทาง, การพัฒนาความรู้และทักษะ, การดำเนินชีวิตของเกษตรกร

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the problems and needs in terms of knowledge and life skills according to the Sufficiency Economy Philosophy of farmers in Don Rak Sub-district, Nong Chik District, Pattani Province. 2. was to investigate approaches to organize training for developing knowledge and skills of Sufficiency Economy Philosophy relevant with the needs of farmers in Don Rak Subdistrict, Nong Chik District,

Pattani Province. The researchers applied qualitative technique to collect the data. Semi-structured interview was a tool. The number of target group was 14 farmers in Don Rak Sub-district. Content analysis was utilized to analyze the data. The study found that 1) there were 2 problems impacted to the farmers. Insufficient knowledge and understanding about Sufficiency Economy Philosophy and New Theory Agriculture Principles was the first problem. Therefore, knowledge and understanding of the Philosophy of Sufficiency Economy was important. The second barrier was high production cost but low product price. The farmers were not able to control household consumption expenditure. Therefore, it is necessary to develop skills in making organic fertilizers in order to reduce agricultural costs and also reducing household consumption expenditure. 2) The approaches for training to develop knowledge and skills of the Sufficiency Economy Philosophy are consisted of, firstly, training to provide knowledge and understanding of the Sufficiency Economy Philosophy and principles of integrated farming system. Organizing workshop for making organic fertilizer to help reduce costs of agricultural activities is the second pathway.

Keywords: Guidelines, Knowledge and Skill Development, Farmer's Life

บทนำ

สังคมไทยประสบปัญหาความยากจนมาช้านาน เนื่องจากความแตกต่างทางสภาพเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมขึ้น ซึ่งปัญหาความยากจนเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติในระยะยาว (ธนพล สราญจิตร, 2558) และจากการสำรวจของสำนักงานสถิติพยากรณ์ (2559) พบว่า ในปี 2559 นั้น ประชากรในประเทศไทยมีรายได้ที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่เป็นคนรวยสุด กลุ่มคนรายได้ปานกลาง และกลุ่มคนจนสุด โดยในกลุ่มคนจนสุดดังกล่าวนี้ จะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม และท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงกระแสของสังคมไทยส่งผลให้เกษตรกรต้องเผชิญกับความยากจนที่มีสาเหตุมาจากความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ก่อให้เกิดปัญหาการขาดทุนและมีหนี้สินสะสม โดยปัจจุบันเกษตรกรมีหนี้ประมาณ 200,000 บาทต่อครัวเรือน (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2558)

จากสถิติข้อมูลความยากจนในประเทศพบว่าภาคที่มีความยากจนสูงสุดภาคเหนือแม่ฮ่องสอน ภาคอีสานกาฬสินธุ์ และภาคใต้มีจังหวัดนรา พัตตานี และยะลา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2561) โดยทั้งสามจังหวัดชายแดนใต้ยังเป็นจังหวัดที่มีมิติความยากจนเรื้อรังอีกด้วย ในขณะที่จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่วิจัย พบว่า มีผู้มีรายได้เฉลี่ย 57,504 บาท/ครัวเรือน/ปี และเป็นครัวเรือน (สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2561) จังหวัดปัตตานี เป็นจังหวัดที่ยังพึ่งพาเกษตร ซึ่งในอดีตภาคเกษตรสามารถทำรายได้ให้จังหวัดมากกว่า 15 ล้านบาท และยังมีพื้นที่สำหรับทำนาข้าว เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ระบบชลประทานดีกว่าจังหวัดอื่น ๆ (สมบุญ เจริญตระคณะ, 2551) ขณะที่ในปัจจุบันพบว่ากระแสของการตื่นตัวของภาคประชาชนนั้น ทำให้ชุมชนมีบทบาทสูงขึ้นในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้การรวมกลุ่มของชุมชนและเครือข่ายที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเอง (จิรัชยา เจียวกั๊ก และคณะ, 2560)

ในตำบลดอนรัก อำเภอนงนุช จังหวัดปัตตานี เป็นที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและมีพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมาก ทั้งนาข้าว สวนผลไม้ และสวนที่เป็นพืชเศรษฐกิจ ส่งผลในพื้นที่ที่มีผู้ประกอบการอยู่จำนวนมาก แต่จากการสำรวจข้อมูลชุมชนโดยพื้นฐานของ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก อำเภอนงนุช จังหวัดปัตตานี (2560) พบว่า เกษตรกรในตำบลดอนรัก กำลังประสบปัญหานี้สิน รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย สภาพพื้นดินมีสารเคมีสะสม ส่งผลให้ผลผลิตทางการ

เกษตรมีคุณภาพน้อยลง อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีหลักปรัชญาเศรษฐกิจเป็นฐานในการดำเนินชีวิตมีความสามารถแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจตั้งแต่ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งเมื่อปี พ.ศ.2540 ทำให้เกษตรกรตำบลดอนรักสามารถนำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยการศึกษาและเพิ่มทักษะตามหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น จากเหตุผลในข้างต้น ส่งผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาและความต้องการในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร และหาแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เกษตรกรใน ตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับ ความต้องการของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ในตำบลดอนรัก เกษตรกรมีจำนวนเกษตรกรจำนวน 230 ครัวเรือน โดยผู้วิจัยได้ทำเลือก กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากเกษตรกรแต่ละรายที่สนใจในศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง ยินยอมที่จะให้ข้อมูลด้วยความ สัมผัสใจ และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอน รัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานีได้ตลอดโครงการวิจัยครั้งนี้

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ (1) แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วน ร่วม มีแนวทางในการสังเกตคือ กำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า เมื่อเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงสังเกตบริบท สภาพทั่วไปของพื้นที่ และเฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้วย (2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จะสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงข้อคำถามที่อาจจะเกิดขึ้น ในระหว่างการสังเกต โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) แนว คำถามในการสัมภาษณ์จะใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล แต่ทั้งนี้ก็อาจมีการปรับแนวทางการสัมภาษณ์ตามบริบทของ เหตุการณ์ในภาคสนามด้วย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ คือ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการดำเนินชีวิตของเกษตรกร 2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย สัมภาษณ์ การสนทนา กลุ่ม และการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยได้รับการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ เลขที่ psu.pn.1- 033/64

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ผู้วิจัยจะทำการนำข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์มาตรวจสอบ ความสมบูรณ์ถูกต้อง ของข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา ด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis Method) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้ออกจากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา (ชาย โพธิ์สีดา, 2549)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาปัญหาและความต้องการความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัยพบว่า จากการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาของเกษตรกรตำบลดอนรักนั้น โดยแต่ละปัญหามีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรแบบผสมผสาน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า เกษตรกรในตำบลดอนรักนั้น มีความเข้าใจเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบผิวเผิน เช่น เศรษฐกิจพอเพียงคือการพอมีพอกินเพียงเท่านั้น ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “... ก็เศรษฐกิจพอเพียงคือการพอมีพอใช้ พอกิน ก็เท่านั้นใช้ใหม่ เพราะว่าเขาก็มาสอนกันว่าการพอมีพอใช้คือการอยู่ในหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ...” (เบยี่ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2564) ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้สอบถามความเข้าใจในประเด็นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ข้างต้น และได้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า “.. ก็เป็นเรื่องพอมีพอกินค่ะ ถ้าพูดคำนี้ก็คงรู้เท่านี้ ที่จริงหลักการก็มีเยอะ แต่ก็จำได้เท่านี้เอง ...” (ก๊ะเยาะห์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2564) และนอกจากการความเข้าใจที่ผิวเผิน ผู้วิจัยยังพบอีกว่าเกษตรกรบางรายยังคงมีความสับสนระหว่างการทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “... แบบไหน ยังง้อยู่ก่อนหน้านี้เขามอบรมก็เคยบอกให้เราลองทำเกษตรแบบผสมผสาน แต่ว่าเราก็บอกเขาไปแล้วว่าเราทำไม่ได้ เพราะเรามีที่ดินนิดเดียว เพราะถ้าทำเกษตรแบบหลายอย่างต้องมีบ่อน้ำก่อน ที่เราไม่มีพอ...” (แบแข็ง (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์อีกรายที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “... ในการทำเกษตรแบบผสมผสานมันต้องเตรียมที่ใจ แต่ว่าแบบทำงานรับจ้างมีที่ดินอยู่คนเดียวเอง ตอนไปอบรมเขาก็บอกให้ขุดบ่อน้ำ ทำแล้วไก่ เราไม่มีคนมีที่ดินเยอะมันก็ทำลำบาก...” (แบเดร์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) ซึ่งจากการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ในเบื้องต้นนั้น สะท้อนได้ว่าเกษตรกรยังคงมีความสับสนกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร

1.2 ต้นทุนการทำการเกษตรมีราคาสูง แต่ได้ราคาผลผลิตที่ต่ำ จากการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า เกษตรกรหลายรายได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่าปัจจุบันต้นทุนของการซื้อปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูง เนื่องจากมีความจำเป็นจะต้องใช้ในการบำรุงพืช จึงต้องซื้อในปริมาณที่มาก โดยเฉพาะในช่วงก่อนฤดูมรสุมที่น้ำจะท่วมพื้นที่ทางการเกษตร ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “... ถ้าพูดถึงปัญหาที่น่าจะเป็นเรื่องปุ๋ยค่ะ ตอนนี้อยู่ที่แพงจากเมื่อก่อน แล้วเราต้องซื้อเพิ่มทุกปี มันคูณเป็นเท่าตัว เราก็ต้องใส่ เพราะต้องบำรุงให้โตเร็ว ยิ่งช่วงก่อนน้ำท่วมเดือนกันยายนเราไม่รู้ว่ามีน้ำท่วมไหม เราก็ยังต้องเร่งให้ข้าวโตไว เพราะจะขาดทุนได้...” (ป้าน้อง (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) และมีผู้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า “... ที่จริงผมไม่อยากจะใช้เลยปุ๋ยพวกนี้ แต่ว่าสถานการณ์หลาย ๆ อย่างมันบังคับ ทั้งน้ำท่วม แผลง หอย อะไรพวกนี้ เราก็ต้องเอาใช้ ก็เข้าใจว่า มันไม่ดี แต่ว่ามันขาดไม่ได้ แต่มันก็แพง...” (แบเลาะห์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) นอกจากนี้ ยังได้มีผู้ให้ข้อมูลสะท้อนถึงปัญหาของการลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีเพื่อทำการเกษตรอีกว่า “.. ประสบการณ์ทำมา 25 ปี บอกเลยว่าทำไม่ยาวนานถึงจนเพราะปุ๋ยแพง มันไม่ได้แพงมาก แต่ว่าเราซื้อเยอะมันก็แพงขึ้น สมมติว่ามีนา 25 ไร่ ลงทุนใส่ปุ๋ย 3,000 บาท/ไร่ พอขายข้าวได้หักค่าปุ๋ยส่งเจ้าหน้าที่ไปแล้ว 2,500 แล้วเงินไหนเป็นกำไรไปเลย...” (นายชม (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์ข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจุบันเกษตรกรในตำบลดอนรัก กำลังประสบปัญหาด้านการเงิน โดยเฉพาะการเป็นหนี้สิน เนื่องจากการลงทุนเพื่อทำการเกษตรด้วยการซื้อปุ๋ยเคมี เนื่องจากมีความจำเป็นจะต้องใช้ปุ๋ยชนิดดังกล่าวเพื่อให้ได้ผลผลิตจำหน่ายทันเวลาแม้ว่าจะต้องขาดทุนก็ตาม

1.3 ไม่สามารถควบคุมการใช้จ่ายได้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า จากปัญหาผลผลิตมีราคาต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้น้อย รวมไปถึงยังต้องประสบกับปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ ส่งผลให้เกษตรกรต้องมียาจ่ายมากกว่ารายรับ ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “...พอปุ๋ยแพงอะไรแพง มันก็จะมีแต่รายจ่าย บางที่เป็นหนี้เขาอีกได้มาก็ต้องให้เขา เจอเจ้าหนี้ใจร้ายเขาก็อื้อบ้าน...” (ป่าแตน (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564) ทั้งนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “...บางครั้งเราก็จัดการรายได้ที่เราได้มาไม่ค่อยได้ เพราะว่ามันไม่พอตักกัน บางช่วงที่ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ขายอย่างเดียวก็มีเงินเหลือไว้หมุน พอช่วงที่ต้องลงปุ๋ยเงินก็หมดเหลือก็เป็นหนี้...” (ป้ามัย (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นความต้องการความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี และได้พบว่า เกษตรกรตำบลดอนรักมีความต้องการความรู้และทักษะ ที่ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำเกษตรแบบผสมผสาน และ 2) ความต้องการทักษะในการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลด โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังนี้

1) ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำเกษตรแบบผสมผสาน พบว่า เกษตรกรต้องการที่จะมีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม มากกว่าการให้ความรู้แบบเพียงผิวเผิน สามารถรับรู้เข้าใจ และสามารถแบ่งแยกประเภทของหลักการที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “... ก็นี้ไง ก็เพราะว่าชาวบ้านรู้หลักการแค่ผิวเผิน เขาก็เลยรู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงแค่เรื่องพออยู่พอกินซึ่งที่จริงมันมีมากกว่านั้นนะครับ ผมเคยอ่านหนังสืออยู่ ที่จริงแล้วเราควรที่จะแยกแยะหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงให้คนรู้มากขึ้น เพราะทุกวันนี้แค่ปลูกผักก็หมายถึงพอเพียงก็อาจจะยังไม่ใช้...” (แบดูล (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2564) ทั้งยังมีผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมไปในทิศทางเดียวกันว่า “...ต้องรู้แล้วก็ต้องเข้าใจก่อนนะ เพราะตอนนี้อยู่คนในชุมชนเขารู้จักเศรษฐกิจพอเพียง เขาเคยได้ยินเกษตรผสมผสาน แต่เขายังไม่เข้าใจมากกว่านั้นว่าเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร...” (ป้าวรรณ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2564) เพราะฉะนั้น สิ่งที่เกษตรกรในตำบลดอนรักต้องการความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างไม่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

2) ความต้องการทักษะในการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า เกษตรกรตำบลดอนรักมีความสนใจที่จะพัฒนาความรู้และทักษะของตนเองเพื่อดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพของตนเองให้มีความพอเพียง ลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มเงินออมด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ โดยเฉพาะการทำปุ๋ยอินทรีย์จากทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนและมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า “... การทำปุ๋ยน่าจะสนใจมากนะ ผมก็อยากจะเรียนรู้ตรงนี้ เคยคิดเหมือนกันว่าถ้าวันหนึ่งเราทำปุ๋ยได้เองนี้ เราคงจะเก่งขึ้นมาก เงินก็คงเหลือมากขึ้น...” (แบมะ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลรายอื่นที่ให้ข้อมูลเช่นเดียวกันว่า “... ผมเคยทดลองใช้ปุ๋ยที่ได้จากการไปดูงานที่ภาคกลาง ปุ๋ยเขาใช้ดีมาก เขาหมักเองด้วย ผมก็ไปดูเขาทำในตอนนั้น เขาดูทำง่ายมาก รวมกลุ่มทำกันด้วยนะ ผมว่าถ้าได้พื้นฐานตรงนี้ผมก็คงลดต้นทุนได้ด้วย แต่อาจจะเพิ่มแรงขึ้นเยอะหน่อย...” (แบดูล (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564) จากข้อมูลเบื้องต้น สะท้อนได้ว่า เกษตรกรตำบลดอนรักมีความสนใจและต้องการความรู้และทักษะในการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนในการทำเกษตร

2. การค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่ออบรมความรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัยพบว่า จากปัญหาและความต้องการรู้ที่ผู้วิจัยได้พบในวัตถุประสงค์ที่ 1 นั้น ส่งผลให้เกิดเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่ออบรมความรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก

รัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ที่ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการอบรมความรู้ และ 2) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้น มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กิจกรรมการอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการสนทนากลุ่ม พบว่า เกษตรกรในตำบลดอนรักมีการเสนอการจัดกิจกรรมอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการที่เกี่ยวกับการทำเกษตรแบบผสมผสานที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า *“... อยากให้มีกิจกรรมอบรมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงค่ะ แบบเข้าใจง่าย แล้วก็ได้ประโยชน์ เพราะหลายหน่วยงานที่เขามาอบรม เขาก็จะพูดแค่เรื่องสามห่วงสองเงื่อนไข บางทีคนก็อาจจะไม่เข้าใจมาก อยากให้อธิบายเป็นขั้นตอนไปเลย...”* (ป้าวรรณ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564) ทั้งนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า *“... อยากให้มีการเปรียบเทียบเรื่องพอเพียงกับการทำเกษตรครับ ...”* (แบโซะ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564) ดังนั้น ข้อมูลเบื้องต้นสะท้อนได้ว่า เกษตรกรต้องการที่จะพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมการอบรมความรู้

2.2 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า อีกกิจกรรมหนึ่งที่เกษตรกรได้เสนอเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะ คือ กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากในปัจจุบันพื้นที่ตำบลดอนรักมีเกษตรกรเพียงบางกลุ่มที่มีความรู้และทักษะในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในแปลงเกษตรด้วยตนเอง ส่งผลให้เกษตรกรหลายรายเสนอให้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ ดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า *“... ผมเสนอให้มีกิจกรรมสอนทำปุ๋ยที่ใช้ได้ทั้งในนาข้าวแล้วก็สวนต่าง ๆ เพราะว่าความรู้ส่วนนี้จะเอามาใช้ได้จริงแล้วก็มีความประโยชน์ด้วย...”* (แบเลาะห์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564) เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์รายอื่นที่ได้เสนอกิจกรรมในรูปแบบเดียวกันดังการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า *“... ผมก็เสนอกิจกรรมอบรมสอนทำปุ๋ยครับ ผมว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะเกษตรกรจะได้ไม่ต้องไปซื้อปุ๋ยเคมีที่แพงเกินไป ลูกหลานจะได้มีเงินไว้กินให้อิ่ม...”* (แบโซะ (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2564)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี พบว่า ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการดำเนินชีวิต มี 2 ประการ 1) ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ จึงต้องการความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง 2) มีต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตต่ำ ไม่สามารถที่จะควบคุมค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนได้ จึงต้องการพัฒนาทักษะการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนทางเกษตร รวมถึงลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้

2. เพื่อค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี พบว่า แนวทางในการกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกร เริ่มต้นด้วย 1) การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำการเกษตรแบบผสมผสาน และ 2) การอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนสำหรับการเกษตร

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี เกษตรกรตำบลดอนรัก ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต จำนวน 3 ปัญหา คือ 1) การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบผิวเผิน กล่าวคือ เข้าใจเพียงว่าเป็นเพียงการพอกินและพอใช้เท่านั้น ซึ่งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องประกอบไปด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดย ห่วงที่ 1 คือ การพอประมาณ ห่วงที่ 2 คือ การมีเหตุผล และ ห่วงที่ 3 คือ การมีภูมิคุ้มกัน ส่วน 2 เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560) และในทัศนะของเสาวคนธ์ วิลเลียมส์ (2563) อธิบายถึงการทำความเข้าใจกับเกษตรกรแบบผสมผสานไว้ว่าการทำความเข้าใจเกษตรกรแบบผสมผสานนั้น คือการทำความเข้าใจเกษตรกรในรูปแบบของสวนผสม การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์โดยให้ทุกอย่างเกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถทำได้ในพื้นที่ที่มีอย่างจำกัด หรือพื้นที่ดั้งเดิม เพียงแต่มีการบริหารจัดการตามความรู้ ความสามารถของเกษตรกรโดยไม่ให้ตนเองต้องเดือดร้อน นั้นแสดงว่าเกษตรกรตำบลดอนรักจะต้องเปิดใจและทำความเข้าใจในความแตกต่างของรูปแบบและรายละเอียดระหว่างการทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการให้ข้อมูลและทบทวนความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เกษตรกร 2) ต้นทุนการทำการเกษตรสูง ผลผลิตมีราคาต่ำ เนื่องจากเกษตรกรต้องจัดซื้อปุ๋ยเคมีในปริมาณมากส่งผลให้ต้องจ่ายเงินในราคาสูง ในขณะที่ผลผลิตจำหน่ายได้น้อย และขาดทุนสอดคล้องกับผลการวิจัยของมัทนิ สงวนเสริมศรี (2550) พบว่า ในการทำนาข้าว เกษตรกรมักจะประสบกับปัญหาปุ๋ยมีราคาแพง แต่จำเป็นจะต้องลงทุนจัดซื้อปุ๋ยเคมีในการทำนาข้าว เนื่องจากหวังให้ผลผลิตเติบโตทันฤดูกาลเก็บเกี่ยวและก่อนเกิดช่วงฤดูฝนที่อาจเกิดน้ำท่วมขังในนาข้าวได้ ซึ่งในการใช้ปุ๋ยเคมีนั้น เกษตรกรจะเป็นผู้หว่านเอง ทำให้สัมผัสสารเคมีโดยตรง จนมีผู้ที่แพ้สารเคมี ดินมีสภาพเป็นพิษ เนื่องจากการสะสมของสารพิษที่ตกค้างจากปุ๋ยเคมี ส่งผลให้ไม่เอื้ออำนวยต่อการได้ผลผลิตที่ดีและมีประสิทธิภาพ (วัชชัย ศุภดิษฐ์, 2550) ซึ่งการที่เกษตรกรไม่ยอมลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำนาข้าว เป็นสาเหตุหลักที่เกษตรกรจะมีหนี้สินเพิ่มจากการลงทุนทำการเกษตร (ทศพล วิชัยดิษฐ์, 2562) และ 3) การไม่สามารถควบคุมรายจ่ายได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสรียา วิจิตรเสถียร (2559) ที่พบว่า สภาพปัญหาในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรมาจาก 3 ประเด็นหลัก คือ เกษตรกรมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ทำให้ไม่ยอมจัดทำบัญชีครัวเรือน เพราะจะทำให้เกิดความเครียด ทั้งนี้ แม้ว่าเกษตรกรจะเข้ารับการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนแล้วก็ยังไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้อยู่ดี เนื่องจากเขียนหนังสือไม่ได้ รวมไปถึงการมีความรู้สึกว่าการจัดทำบัญชีมีความยุ่งยากและขี้เกียจจะบันทึกข้อมูล

ส่วน ความต้องการของเกษตรกรเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก มี 2 ประการ คือ 1) ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำเกษตรแบบผสมผสานที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากเกษตรกรเล็งเห็นว่าหากมีความรู้ที่ถูกต้องจะสามารถดำเนินชีวิตตามหลักการดังกล่าวได้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของเสาวนารถ เล็กเลสินธุ์ (2560) พบว่า ประชาชนจะประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ดังกล่าวเพื่อดำเนินชีวิต และ 2) ความต้องการพัฒนาทักษะในการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรมีความสนใจและเล็งเห็นประโยชน์จากทักษะดังกล่าว

2. ผลการค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี เกษตรกรได้เสนอกิจกรรมที่จะใช้เป็นแนวทางในการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการอบรมความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งสุภาสิณี นุ่มเนียน (2558) ได้เสนอเพิ่มเติมว่า ในการจัดกิจกรรมอบรมความรู้ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของทุก

ภาคส่วน โดยเฉพาะในภาคส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ กิจกรรมส่งเสริมความรู้ และเป็นผู้ประสานงาน ส่วนของผู้เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานเฉพาะด้าน อย่างเกษตรอำเภอ หรือ สำนักงานพัฒนาชุมชน จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และวัตถุดิบภาคการเกษตรในการจัดอบรม และ 2) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรเกิดทักษะในการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตรด้วยตนเองและลดต้นทุนทางการเกษตร โดย ในการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการทำปุ๋ยอินทรีย์นั้น ควรให้ความรู้แก่เกษตรกรตั้งแต่การตรวจวัดคุณภาพดิน การวิเคราะห์สูตรปุ๋ย จนมาถึงกระบวนการทำปุ๋ย และการทำกิจกรรมปรับทัศนคติในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แก่เกษตรกรให้ถูกต้องว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์นั้นไม่ได้ส่งผลให้พืชเจริญเติบโตและให้ผลผลิตช้า แต่ยังมีปุ๋ยอินทรีย์หลากหลายสูตรที่มีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับปุ๋ยเคมี ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเนื่องจากจะต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อเห็นผลที่แตกต่างกัน การพิสูจน์ด้วยหลักการวิทยาศาสตร์ จนถึงในขั้นการถอดบทเรียน (อุทิศ ทาหอม, สำราญ ชูระตา และคนเนต วงษา, 2562)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากผลการวิจัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้เป็นกลุ่มใหม่ของท่าน เพื่อให้เกิดเป็นพื้นที่ใหม่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในประเด็นที่สนใจร่วมกัน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การหนุนเสริมกระบวนการกลุ่ม ความรู้ และทักษะ รวมถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ แก่เกษตรกรในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการต่อยอดการวิจัยในประเด็นดังกล่าวด้วยการติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยด้วยว่าเกิดผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบอย่างไรบ้าง เพื่อพัฒนาเป็นคู่มือการพัฒนาความรู้และทักษะของเกษตรกรในการดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นเป็นผลการศึกษาส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการพัฒนาความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ตำบลดอนรัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามสัญญาเลขที่ HUM6204147S และได้รับความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- จิตร เกื้อช่วย และบำเพ็ญ เขียวหวาน. (2556). ความต้องการส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรตำบลบางขุนทองอำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 5(2). 67 – 75.
- จิรัชยา เขียวก๊ก, วันชัย ธรรมสัจการ, เกษตรชัย และหิม และอุทิศ สังขรัตน์. (2560). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนชาวประมงชายฝั่งทะเลอันดามัน. *วารสารพัฒนาสังคม*, 19(2), 21-35.
- ฉัตรณรงค์ สุธรรมดี, ลักขณา เก้วใจ, จินตกานต์ สุธรรมดี และศุภรดา แสนยาโต. (2562). แนวทางการยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรรุ่นใหม่อย่างยั่งยืนในพื้นที่บ้านนาสีนวล อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*. 1(3), 33 – 45.

- ชาย โพธิ์สิตา. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.
- ทศพล วิชัยดิษฐ์. (2562). การพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารอินทิลทักษิณสาร*, 4(1). 201 – 219.
- ธนพล สราญจิตร. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 5(2). 12 – 21.
- ธวัชชัย วิชัยดิษฐ์. (2550). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรดิน. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 47(1). 81 – 118.
- ปภพ จิรัตน์, พุฒิสวรรค์ เครือคำ, พหล ศักดิ์คะทนต์ และสายสกุล พงมุล. (2562). ทักษะของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน. *วารสารผลิตกรรมการเกษตร*, 1(1). 29 – 41.
- มัทนี สงวนเสริมศรี (2550). วิธีการและปัญหาการทำนาข้าวในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 1(2). 1 – 10.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานประชาสัมพันธ์ มูลนิธิ.
- สมบัติ อารังอญวงศ์. (2558). *ปัญหาของเกษตรกรไทย*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก: <http://www.thaitribune.org>
- สรียา วิจิตรเสถียร. (2559). การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 3(16). 101 – 112.
- สุภาสลิณี นุ่มเนียม. (2556). แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 5(1). 1212 – 1230.
- สุนารณ เล็กเลอลินธุ์. (2560). ความรู้ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 11(25). 89-98.
- สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี. (2561). *ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนจังหวัดปัตตานี*. แผ่นประชาสัมพันธ์. ยะลา: สำนักงาน.
- สำนักสถิติพยากรณ์. (2559). *รายงานประจำปี 2559 สำนักงานสถิติแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด.
- เสาวคนธ์ วิลเลียมส์. (2563). *เกษตรแบบผสมผสานและการทำเกษตรทฤษฎีใหม่*. มปท.
- องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. (2560). *ร่างรายงานผลการประชาคมชุมชนตำบลดอนรัก อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ปีงบประมาณ 2561*. ปัตตานี: องค์การบริหารส่วนตำบล.
- อุทิศ ทาหอม, สำราญ ชูระตา และเคนศ วงษา. (2562). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*. 21(2), 1 – 27.

บุคลากร

- ก๊ะเยาะห์ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภากรณ์ และสมฤติ สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2564
- แบแข็ง (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภากรณ์ และสมฤติ สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564

- นายชม (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564
- แบโซะ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2564
- แบตุล (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2564
- แบตร์, (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564
- แบมะ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564
- แบยี่ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2564
- แบเลาะห์ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564
- ป่าแดน (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2564
- ป้าน้อง (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564
- ป้ามัย (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2564
- ป้าวรรณ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์).จิรัชยา เจียวกิก สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ และสมฤดี สงวนแก้ว (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนรัก. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2564